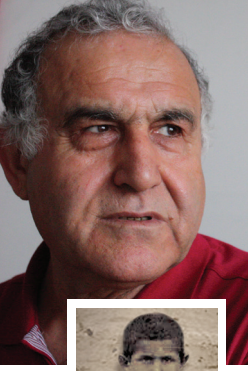

Dünya Çocuk Edebiyatının “Uçarı” Kalemi Gianni Rodari

Üzeyir GÜNDÜZ*

Çocuk edebiyatıyla yakından ilgilen biri olarak, dünya çocuk edebiyatına damgasını vurmuş Antoine de Exupéry, Asdrid Lindgren, Roald Dahl, Jose Mauro de Vasconcelos, Erick Kastner, Asa Lind, Michael Ende, Christine Nöstlinger, Birigitte Labbe gibi onlarca saygın isim sayabilirim. Ama bazen, nedenini tam olarak bilemediğimiz, belleğimizde iz bırakan ve bilinçaltımızı kurcalayan bazı yazarlar olur. Benim için, Gianni Rodari onlardan biri... Belki de onun düşüncesine su taşıyan kanallar, benim de çocukluk yıllarımı sulayan kanallardan biri olduğu için onu ele almayı yeğledim. Belki de bu tercih, bazı değer yargılarımızın veya süper egonun baskılarıyla dile getiremediğim fantezilerimi onun eserlerini okuyarak giderişimden ileri geliyor olabilir. Örneğin; haksız yere kulağımı çektiği için, görünmez adam olup, tarih öğretmenimin burnunu ısırmayı çok düşlemişimdir.

Her direnişçi, her özgürlük savaşçısı yazar gibi, Gianni Rodari'nin de içine savrulduğu çalkantılı bir hayat vardır. Onun düşüncesinden bize yansıyanlar, aslında Rodari'nin, bu çalkantılı hayattan kurtulmak için ürettiği fantastik çıkış yollarıdır. Onun hayat çizgisine kısaca göz atarsak, belki bundan sonra söyleyeceklerimiz daha rahat anlaşılır:

Gianni Rodari, 1920'de İtalya'nın kuzeyinde, küçük bir kent olan Omegna'da dünyaya geldi. Fırıncılık yapan babası, Gianni Rodari henüz dokuz yaşındayken hayata gözlerini yumdu. (Adamcağızın ölümü, oldukça duygusal bir nedene dayanır: Soğuk ve yağmurlu bir günde, dışarıda kalan bir kedi yavrusunu ararken üşütür ve akciğer iltihabına yakalanarak ölür. Bu olay, Rodari'nin çocukluk dünyasında hüzünlü bir anı olmasının yanı sıra, onu çocuklara yaklaştıran duygusal bir bağ da oluşturmuştur.)

Gianni'nin, Cesare ve Mario adında iki kardeşi daha vardı. Dul anneleri, onları Varese yakınlarındaki kendi kasabasında zengin evlerinde hizmetçilik yaparak büyüttü. Doğayla Rodari, henüz çocuk yaşta yoksulluğu tanıdı.

On üç yaşına geldiğinde, eğitim süresi üç yıl olan bir kilise okuluna yazıldı. On yedi yaşında diplomasını aldı ve öğretmen oldu. Varesetto kent yönetimine ait bir temel eğitim

* Çocuk kitabı yazarı.

okulunda yardımcı öğretmenliğe başladı. Çocuklarla arası iyi olduğu için, resmî görevinin dışında zengin bir ailenin çocuğuna mürebbilik etti. Bu arada müziğe ilgi duydu ve üç yıl boyunca keman kurslarına katıldı. Eş zamanlı olarak, edebiyat zevkini keşfetti: Önce iki Alman sanatçısını; Frederik Niçe ve Artur Şopenhaur’u okuma imkânı buldu. Niçe’nin din, ahlak, modern kültür, felsefe ve bilim üzerine ürettiği yenilikçi düşünceler onu çok etkiledi. Ayrıca, Niçe’nin ilk akıl hocası olan Şopenhaur’un felsefesi ve eğitimciliği onun düşün dünyasında önemli pencereler açtı.

Edebiyatın yanı sıra güncel politikayla da ilgilenen Rodari, Marks, Engels, Lenin, Troçki ve Stalin’in eserlerini inceleme fırsatı buldu. Edindiği bu kültür evreni sayesinde olaylara eleştirel bakmayı öğrendi. 1939’da bir süre Milan Üniversitesine devam etti, ama eğitimini yarıda bıraktı.

İkinci Dünya Savaşı’nı bütün şiddetiyle yaşayan Rodari, sağlık koşulları nedeniyle askerlikten muaf tutuldu. O güne dek, devamlı bir iş edinemeyen yazar, ekmek parası için devletin resmî ideolojisini temsil eden Faşist Partiye üye oldu ve küçük bir memurlukla yetindi.

Rodari, kardeşi Cesare’nin faşist yönetim tarafından bir toplama kampına alınması ve iki samimi arkadaşının ölümü üzerine bunalıma girdi. Nihayet 1944 yılında, Komünist Partiye üye oldu ve İtalyan Direniş Hareketi’ne katıldı. Aslında o, dünya görüşü olarak, 1940’lardan itibaren Komünist Partisi’nin ve direnişçilerin yanındaydı. Faşist Parti görüntüsü, sadece gerçek dünya görüşünü gizlemeye yarayan zorunlu bir makyajdı.

Rodari, 1948’de, Komünist Partisi’nin süreli yayın organı olan *Ünita* dergisinde yazarlığa başlar. Yazarın, çocuk edebiyatına yönelişi de aynı yıllara rastlar. 1950 yılında, parti kendisine haftalık çocuk dergisi *Pioniere*’in (Öncü) redaktörlüğünü verir. Nihayet, 1951 yılında, ilk çocuk edebiyatı ürünü olan *Ramonza di Copillino (Soğan Oğlan)* kitabını yayımlar.

1952 yılında, ilk kez, Rusya’ya gider. Ertesi yıl, Maria Teresa Feretti ile evlenir. Dört yıl sonra da kızı Paola dünyaya gelir. 1957 yılında, profesyonel gazetecilik sınavını başarıyla verir ve gazeteci olur.

Rodari, 1966’dan 1969’a kadar, çocuklarla ilgili yayın ve edebiyat projelerini çocuklarla birlikte yürütür. 1970 yılında, dünyanın en büyük çocuk edebiyatı ödülllerinden biri olan “Hans Christian Andersen Ödülü”nü kazanır. Bu ödül onu uluslararası bir üne kavuşturur. Eserleri, ülkemizde dâhil olmak üzere, birçok dünya diline çevrilir.

1979 yılında, bir Rusya seyahati sırasında Rodari’nin sağlığı bozulur. İçinde karşı konulmaz bir yazma tutkusuna olmasına rağmen eskisi kadar çalışamaz. Nihayet, 14 Nisan 1980’de geçirdiği bir cerrahi operasyon sırasında hayatını kaybeder.

Gianni Rodari'nin Çocuk Kitaplarına Toplu Bakış:

Yazarın, orijinal kaynaklarda yer alan, irili ufaklı yaklaşık 40 kitabı bulunmaktadır. Ancak ne var ki, her biri başlı başına bir fantezi deryası olan bu kitapların sayısı, bazen 60'a yükselirken bazen 25'e düşebiliyor. Dolayısıyla, yazarın sağlığında baskısı yapılan "orijinal" kaç kapak kitabının bulunduğunu saptamak güç. Çünkü kimi zaman yazarın onlarca masalının bulunduğu bir kitaptan, sadece bir masal alınarak ayrı bir kapak altında bir formalık küçük bir kitap oluşturulduğu gibi, kimi zaman da yine aynı kitaptan bir masal seçilip genişletilerek 70 sayfalık bir kitap hâline getirilebilmektedir. Örneğin, *Telefon Öyküleri* adlı kitabında yer alan bir masal, Marsık Kitap'da *Tonino, Keşke Görünmez Olsam*. adıyla bir forma olarak yayınlanırken, aynı masal Can Çocuk'ta *Görünmez Olan Tonino'nun Maceraları* adıyla 70 sayfalık bir kitap olarak yayımlanmıştır. Dolayısıyla, yazarın tam olarak kaç kitabı bulunduğu anlaşılamamaktadır.

Rodari'nin yaklaşık 20 kitabı dilimize çevrilmiştir. Bunlardan bazıları: *Düş Kurma Kuralları, Telefon Öyküleri, Soğan Oğlan, Masal içinde Masal, Gökyüzünden Gelen Pasta, Mavi Ok, Yağmurcu Prens, Görünmez Olan Tonino'nun Maceraları, Montova'nın Cüceleri, İki Kere Doğan Baron, Makro ile Mikro, Televizyon'a Düşen Çocuk, Yalancılar Ülkesi*.

Kuşkusuz, yabancı bir kitabı orijinal dilinden okumak çok güzel bir şeydir. Ama ben, Rodari adıyla ilk kez, 80'li yıllarda *La Tarte Volante (Uçan Pasta)* adlı kitabının Fransızca çevirisini okurken tanıştım. Onun, inanılmaz bir fantezi ustası olduğunu o zaman fark ettim.

Ayrıca bu yazarın, *Telefon Öyküleri* adlı bir kitabının olduğunu, ama henüz Türkçeye çevrilmediğini Yalvaç Ural'ın 1997'de *Milliyet*'te, Sevgililer Günü münasebetiyle Belçika'da eğitim gören kızı Burcu'yu da konu edinerek yayımladığı bir mektubunda öğrenmiştim. Yazarın bu kitabı, işi gereği, evine haftada bir kez uğrayabilen Bay Biyanşi'nin, masal dinlemeden uyumak istemeyen kızını her akşam telefonla arayarak ona anlattığı kısa masallardan oluşuyormuş. Nitekim yıllar sonra (2004'te), bu kitabı da Fransızca çevirisinden okuma fırsatı buldum. Kitapta yaklaşık 70 kısa masal yer almaktaydı. Ancak bunlardan otuz kadarı, İtalyancaya özgü tekerlemeler, dil oyunları, eğlenceli saymacalar ve çarpım tablolarından oluştuğu için, orijinal dilindeki kadar keyif verici değildi. Ama yazarın ele aldığı metaforlar, toplumsal olaylarla ilgili ironik yaklaşımlar ve kendine özgü aforizmalar, o masalları da aynı keyifle okumaya fırsat verir nitelikteydi. Nitekim kitabın öykü formuyla kaleme alınmış giriş yazısında; "... *Bay Biyanşi'nin öykü anlatmaya başladığı saatte, Verez postanesinde çalışan santral memureleri, onun öykülerini dinleyebilmek için diğer abonelere hizmet vermeyi unutturlardı...*"¹ denilmektedir.

Yusuf güzelliği karşısında parmaklarını kesen Mısır kadınlarının ruh hâlleriyle okunan ve dinlenen bu öyküler gerçekten beni de etkilemişti. Dolayısıyla bu fantezi küpünden 42 masalı, Türk çocuklarının beğenisine sunmak amacıyla Fransızcasından çevirdim ve böylece ilk baskısı, 2006 yılında, Harf Çocuk Edebiyatı yayımları aracılığıyla okuyucuyla buluşmuş oldu. Eser daha sonra; 2007 yılında Alkım, 2012 yılında Can Çocuk'ta yayımlandı.

1 *Telefon Öyküleri* (Harf Çocuk Edebiyatı Yayınları, 2006, s. 8).

Gianni Rodari'nin Hayat Çizgisinde İki Dönem:

Yazarın hayat hikâyesine baktığımızda, onun 60 yıllık ömrünü iki ayrı dönem ve iki ayrı platformda değerlendirebiliriz. Birinci yarı dönem -planlanmış olmasa da- onu çocuklar için yazmaya yönlendiren ve çocuk ruhunda derin izler bırakan travmatik bir süreçtir: Henüz dokuz yaşındayken babasız kalışı; yokluk ve kıtlık içinde büyümesi; üç yıllık papaz okulu macerasını bir yana bırakırsak, dört başı bayındır bir eğitim görememesi; savaş yıllarının çalkantısı, işsizlik, ekmekle özgürlük arasında yaşanan politik gelgitler, onun yazarlık hayatında önemli bir yer tutar. Nitekim bu süreç ona, içinde özgürlük isyanı taşıyan her yazar gibi, radikal tezleri olan öncü yazarların eserlerini okuma fırsatı vermiştir. Ve yine bu süreçte, çocuklarla iletişim kurmaya; onları anlamaya; analitik düşünce formlarıyla kendisindeki direnişçi ve özgürlükçü ruhu onlara aşlamaya çalışmıştır. Deyim yerindeyse; *Ölü Ozanlar Derneği*'ndeki aykırı öğretmenin yöntemini kullanmayı denemiştir. Nitekim bu davranışları nedeniyle de İtalya'da kendisine “Militan Pedagog” lâkabı yakıştırmıştır. Ancak Rodari'nin çocuklarla olan iletişim yolları, onları sokağa döken, vandallaştıran, intikam hırsıyla hareket eden, öfkeli kalabalıklar oluşturmaktan çok öte bir şeydir. Onun en önemli silahı; ustaca kurgulanmış ve çocukları kıkır kıkır güldüren ironilerle bezeli çocuk kitaplarıdır.

Rodari'nin hayatının ikinci yarı dönemi, sadece çocuklara adanmış bir sanat ve edebiyat şöleni gibidir. Artık onun hayatının merkezinde kızı Paola ve diğer dünya çocukları vardır. Bir ülkenin çocukları mutlu oldukları sürece diğerleri de mutlu olacaktır. Bu bakımdan, onları sanat ve edebiyat yoluyla eğitmeyi, onlara yeni ve özgür bir ufuk açmayı, bilimin ve aklın aydınlığında yeni bir dünya görüşü telkin etmeyi yeğlemiştir. Ancak bu telkinlerini; kaba ve hoyrat bir yaklaşımla değil; son derece nahif ve estetik ölçüler içinde kurguladığı ironik yaklaşımlarla ulaştırmaya çalışmıştır. Ancak bu konuya bir açıklık getirmek gerekir: Rodari'nin ilk yayımladığı kitaplarla hayatının son çeyreğinde yayımladığı kitaplar arasında giderek incelen ve rafine hâle gelen bir mesaj anlayışı göze çarpar. Örneğin; yazarın 1951'de yayımladığı ve kahramanlarını sebze ve meyvelerden seçtiği ilk çocuk kitabı *Soğan Oğlan*, zaman olarak, Rodari'nin politik angajmanlardan henüz yeterince sıyrılmadığı dönemlere rastladığı için, eserde yönetsel yergi ve sınıf mücadelesi unsurları daha göze batar durumdadır. Bu alegorik eserde bir yandan asiller sınıfını temsil eden Prens Limon, Baron Portakal, Dük Mandalina, Düşes dul Kiraz kardeşler; bir yandan orta sınıfı temsil eden ve asillerin dalkavukluğunu yapan Kahya Domates, Avukat Bezelye, Doktor Mantar gibi karakterler; bir yandan da olayın yılmaz kahramanı Soğan Oğlan ve onun çevresini oluşturan Üzüm Usta, Pırasa Amca, Balkabak Abla, hizmetçi Çilek gibi yoksul halk kitlesi yer alır. Soğan Baba'nın asillerce haksız yere tutuklanması üzerine, cesur Soğan Oğlan'nın zalim burjuvazi ve tiranlarla mücadelesi başlar. Babasının öğüdü üzerine, kimseye kötülük yapmaz. Ancak, yine onun öğüdü üzerine, karşısına çıkan her alçağı tepeden tırnağa inceler: Okuma bilmemesine rağmen, bu onun okuma yöntemi. Alçakları tanır ve ona göre üstesinden gelir.

Yine 1959 yılında yayımladığı ve kızı Paola'yla birlikte diğer dünya çocuklarına ithaf ettiği “*Yalancılar Ülkesi*” kitabında da toplumsal eleştirilerin yer aldığı sembolik bir anlatım söz konusudur. Yalancılar Ülkesi, bütün hayatı vurgunlarla, baskınlarla, hırsızlık

ve madrabazlıklarla geçen yaşlı, zorba bir korsan tarafından kurulmuştur. Kendisini ülkenin kralı ilan eden bu zorba, korsanlık günlerindeki kötü namını örtbas edebilmek için yeni bir uygulama getirir. Halkın kullanacağı bütün kavramlar tersyüz edilir. Kötülük ifade eden sözcüklerle iyilik ifade eden sözcükler yer değiştirir. Örneğin, o günden sonra “korsan” sözcüğü, “saygın insan” anlamında kullanılacaktır. Namuslular namussuz, namussuzlar namuslu olarak anılacaktır. Bu konuda, zorba kralın eski suç ortakları da rol olarak bir algı yönetimi oluşturulacaktır. Artık “günaydın” yerine “iyi geceler” denilecek ve böylece kendine özgü bir yalancılar ülkesi yaratılacaktır.

Yalancılar Ülkesi’nde sadece soyut kavramlar değil somut kavramlar da ters yüz edilerek adları değiştirilmiştir. Örneğin, kırtasiyecinin adı fırıncı, fırıncının adı kırtasiyeci olmuştur. Dolayısıyla sattıkları şeylerin adları da değişmiştir. Söz gelimi; bir vatandaş, bir kırtasiyeciye girip “*Ekmek arası kaşar istiyorum.*” yerine “*Mürekkep arası silgi istiyorum.*” demek zorundaydı. Aksi hâlde hapse tıklırdı.

*“Sadece sudaki balıklarla havadaki kuşlar zorba kralın yasalarını umursamıyorlardı. Balıklar zaten hep suskun oldukları için kimse onları yalan söylemeye zorlayamıyordu. Kuşlar ise yakalanamadıklarından bildikleri gibi ötiyordu. Kuşlar kendi dillerinde cıvıldaşırken, insanlar onları özlemle seyrediyorlardı.”*²

Rodari’nin bu kitabı bir öncekine göre daha çok fantezi içermektedir. Kullandığı metaforlar, çocuk dünyasına daha yakın durmaktadır. Örneğin kitabın ana kahramanlarından biri olan Gelsomino, annesinden doğarken öyle bir çılgılık atmıştır ki, bütün köy onun sesini fabrika sireni sanmıştır. Hatta o günden sonra, fabrikanın sabah vardiyesi için siren çalmasına gerek kalmamış, bir süre sonra da sirenler pas tutmuştur. Sesi öylesine güçlüdür ki, onun fısıltısı bile etrafa akıl almaz zararlar vermektedir. Öğretmen yoklama yaparken, Gelsomino’un “Buradayım!” demesi bile, üç kez sınıfın camlarının kırılmasına yol açmıştır. Bunun üzerine öğretmen, onu sözlüye kaldırmaya cesaret edememiştir. Gelsomino, güçlü sesini kullanarak topların “gol” olmasını sağlıyor, ağaçtaki armutları olgunlaştırıp patır patır dökülmesine neden olabiliyordu. Başta ailesi olmak üzere, onun konuşmasına, kahkahayla gülmesine, şarkı söylemesine izin verilmemektedir. Sesini kontrol edemeyen Gelsomino, başkalarına zarar vermemek uğruna şarkı söylemek için açık alanlara ve tarlalara yönelir. Ama orada da işler karışır:

*“...Gelsomino, yüz üstü yere uzanıyor, ağız toprağa dönük şarkı söylüyordu. Ama birkaç dakika sonra toprak kaynamaya başlıyordu: Köstebekler, solucanlar, karıncalar; yer altında yaşayan bütün hayvanlar, deprem yaklaşıyor sanıp kilometrelerce uzağa kaçıyorlardı.”*³

Eserin bir diğer başkahramanı Topalcık Kedi’nin doğuşu da ilginç bir fanteziyle dile getirilir. Çocukların duvarlara çizdiği tek boyutlu, içi boş, bir resmi andıran Topalcık Kedi, Gelsomino’yla tanışırken aralarında şu diyalog geçer:

“-Ben biraz farklı bir kediyim, bunu kabul ediyorum. Okuma yazma da bilmiyorum. Zaten okul tebeşirinin yavrusuyum.

2 *Yalancılar Ülkesi*, s. 37.

3 *age.*, s. 16.

-Kimin yavrusu, anlamadım?

-Beni, küçük bir kız okuldan çaldığı tebeşirle duvara çizmişti. Tam resmi bitirmek üzereyken bekçi geldiği için dördüncü ayağı çizemedi. Bu nedenle topal kaldım... Birazcık öksürüyorum ya, o duvar çok nemliydi ve kış aylarını orada geçirdim.”⁴

Rodari'nin bu kitabında, zorba krala karşı savaşıma yöntemi de farklıdır: Egemen gücü halk nazarında maskara etmek, zora düşürmek, onların açıklarını ironik bir yolla yüzlerine vurmak, onları tiye almak, karikatürize etmek savaşıma yöntemlerinin başlıcalarıdır. Örneğin, zorba kralla savaş içinde olan Topalcık Kedi, turuncu saçlarıyla övünen kralın aslında peruk kullandığını, yüzlerce peruğunun olduğunu, aslında onun; yara bere içinde, yamru yumru, kel bir başa sahip olduğunu gizlice keşfeder ve bir gece, sarayın dış duvarına tebeşirle gizlice; “Kralın saçları peruktur!” diye yazar. Sabahleyin, kral dışarıdan gelen bir uğultuyla uyanır. Sarayın önünde yüzlerce insan toplanmıştır. Kral bunu, kendisine saygı göstermek için gelen insanlar olduğunu düşünür. Oysa onlar duvardaki yazı için toplanmışlardır. Kral olup bitenlerden habersiz, balkona çıkar ve onlara bir teşekkür konuşması sunar. Ama bu arada, adamlarından biri, kalabalığın gerçek nedenini kralın kulağına fısıldar. Öfkeden küplere binen kral, bu haberi kendisine veren adamın dilini kestirir. Ama kral, içine düştüğü bu maskaralıktan kurtulamaz.

Romanın başkahramanı ve Topalcık Kedi'nin arkadaşı olan Gelsomino, zaman içinde, sesi sayesinde ünlü bir tenor olur. Zorba kralın da kendisini izlemeye geldiği bir operada, bir konser verir. Ancak sesi yine ortalığı birbirine katar. Sesin şiddetinden operanın camları kırılır. En kötüsü de, kralın meşhur perüğü dazlak kafasından uçar ve herkese rezil olur.

Rodari'nin zorba kral Giacomone'ye karşı verilen mücadelede kader birliği eden tenor Gelsomino, eskici Hoş Geldin Hiç Oturmaz, ressam Banatino, Topalcık Kedi, Mısırsız Teyze, duvarlara yazı yazan cesur küçük kız Romelotta gibi kahramanları, yeri geldiğinde, kendilerini arkadaşları için feda etmeye hazırdırlar. Çünkü yazara göre zafer, güç birliği eden, dürüst, cesur, düşmanlarına bile haksızlık etmeyen erdemli yol arkadaşlarıyla mümkündür. Bu ölçü, reel dünyada yaşayan insanlar için de geçerli olmasına rağmen, “militan pedagog” Rodari, uçuk kaçık fantezilerle süslediği mesajlarını çocuklara daha zevkli bir atmosfer içinde sunmaktadır.

Rodari'nin 1966'da yayımladığı *Gökyüzünden Gelen Pasta* adlı kitabı, çocukların zevkle okudukları kitapların başında gelir. Çünkü bu eserinde Rodari, pasta gibi, çocukların asla vazgeçemeyecekleri bir nesneyi öykünün merkezine oturtmuştur. İkincisi, bu nesnenin uzaydan geldiği varsayımını öne çıkartarak bütün kasabada büyük bir merak uyandırmıştır. Üçüncüsü, her bilinmedik nesneyi düşman kabul ederek, akıl gücünü kullanmadan, çevresine dikenli teller çekmeyi, topla tüfekte saldırıya geçmeyi alışkanlık hâline getiren, iflah olmaz militarist düşüncüyü tiye alarak, ironi yaparak kitabı okunur kılmıştır. En önemlisi de, Profesör Zeta'nın yeni bir atom bombası icat etmeye çalışırken, farkına varmadan, bir yanlışlık eseri bütün çocukları mutlu eden, bitmek tükenmek bilmeyen koca bir pasta icat etmiş olmasıdır. Bu son bölüme “Dünyanın En Güzel Yanlış” başlığını atan Rodari, hayırlı sonuçlar veren her bilimsel gelişmeye “evet”, insanları mutsuz eden teknolojiye “hayır” mesajını vermekten de geri durmuyor.

4 age., s. 30.

Rodari, kendini sadece fantezi ustası, yetenekli bir yazar olmakla sınırlı tutmamış; aynı zamanda kızı Paola'nın şahsında bütün dünya çocuklarına fantezi üretmeyi öğreten teknik kitaplar yazmayı da ihmal etmemiştir. 1973'de *Düş Kurma Teknikleri* ya da *Fantezi'nin Grameri* adıyla yayımladığı kitabını tamamen bu konuya ayırmıştır. Rodari'nin, özellikle çocuk şiirlerinde, İtalyan diline özgü deyimler, tekerlemeler, atasözleri, bilmece ve saymacalardan yararlanarak oluşturduğu gülmece ağırlıklı ritmik öğretim formları dikkat çeker. Özellikle, okul öncesi ve birinci sınıf öğrencilerine yönelik şiirleri, öğretmen ve öğrenciler tarafından zevkle okunmaktadır. Bu da onun pedagoji anlayışında, ahlakçı bir öğretinin ötesinde ontolojik bir çizgi takip ettiğini gösteriyor. Rodari bu konuda şunları söylüyor:

“Benim amacım, çocuklardaki fantezi üretme yeteneğinin değişmezlerini ortaya çıkartmak; hayal kurma eyleminin fazla bilinmeyen yasalarını keşfederek onları herkesin anlayabileceği ve kullanabileceği bir forma kavuşturmaktır. Sözün farklı, özgün ve yaratıcı kullanımı, özgürlüğün çok eski bir silâhıdır. Ben çocukların, bu silahı kuşanabilmelerini sağlamak için çabalıyorum...”

Çoğu kez, hayal ve fantezi üretmenin gereksiz, hatta tehlikeli bir eylem olduğunu ileri sürerler; ya da bunun, ekmek elden su gölden yaşayan, ayrıcalıklı bir grup insanın rahatlık terapisi olduğunu söylerler. Oysa hayal ve fantezi, ruhun asla vazgeçemeyeceği önemli bir enstrümandır. Üstelik bu enstrüman, oyun oynamanın, çalışmanın ve yaşamının da sevimli bir aracıdır. Kısacası; hayal ve fantezi, insan ruhunun en kirletilmemiş gücüdür.

Aslında hepimiz, hayal ve fantezi kurma potansiyeliyle birlikte doğarız. Ama yaşadığımız hayat, içinde bulunduğumuz koşullar, gördüğümüz eğitim ve sosyal gereksinimler onu boğar, felç eder...

İyi tasarlanmış bir eğitim, çocuk ruhunun derinliklerinde yer alan bu potansiyeli dışa çıkartabilir ve toplum baskısının gücüne karşı bir direnç oluşturabilir. Dolayısıyla bir çocuktan, bir “tam adam” yaratabilir.”⁵

Rodari'nin özellikle okul öncesi çocukları için kaleme aldığı fantezi şiirlerine birkaç örnek vermek istiyorum: “Çekiç Balığının Öyküsü” şiirinde, “çekiç” sözcüğünden yola çıkarak şöyle bir fantezi oluşturmuştur:

*“Çekiç balığı üzgündü kaç zamandır,
Dövecek bir örs balığı bulamadığı için.
Ayrıca ne duvar balığı vardı ortada,
Ne de bir çivi balığı oraya çakmak için...”⁶*

Çocuklara noktalama işaretlerini keyifli bir yolla öğretmeyi amaçlayan bir fantezi şiiri de şöyledir:

*“Vaktiyle bir soru işareti vardı,
Çöp bacaklı, koca bir çengel.*

5 *Grammaire de l'imagination*, Premier edition, Paris, 1973.

6 *Culture et Patrimoin* / Kültür ve Miras İnternet Dergisi, Nisan, 2012.

*Sorular sorardı herkese;
'Sen söyle, sen söyle, hadi gel.'
Yanıt doğru değilse eğer,
Kırbaç gibi kullanırdı çengelini.
Sınav esnasında; kimsenin çözemediği,
Karmaşık bir problemin önüne koyarlardı onu.
Ama özünde kötü biri değildi
Soru işareti.
Bazen ettiğine pişman olur;
Açar, dümdüz eder çengelini
Dönüşürdü bir ünlem işaretine.”⁷*

Rodari'nin yazarlık serüveninin en karakteristik yönlerinden biri de çocuklarla iş birliği etmesidir. Özellikle, 1966'dan 1969'a kadar sürdürdüğü atölye çalışmalarında, hem çocukların bilinçaltını kurcalayarak onların gerçek düşüncelerini açığa çıkartmayı, hem de onların kendi düşün becerileriyle ortaya koydukları minik öykülere yol açmayı amaçlamıştır. Rodari'nin bu çalışma yöntemi, onu hem klasik hem modern hem de post modern çocukluk dönemlerinin en sevilen yazarlarından biri yapmıştır. Özellikle, *Masal İçinde Masal* adlı kitabında yer alan masallar “Kurnaz Pinokyo, Arabalı Şehrin Kavalcısı, Büyük Havuç” masallarında olduğu gibi, klasik masallara gönderme yaparak; klasik masal kahramanlarını değişik fantezilerle değişik formlara sokarak; değişik serüvenler içinde anlatan masallardır. Hatta bu masalları, çocuklarla birlikte oluşturduklarını da rahatlıkla görebiliriz. Şöyle ki:

Bu kitapta yirmi masal yer almaktadır. Her masalın bitiminde, “ilk son, ikinci son, üçüncü son” gibi değişik “son”lar yer almaktadır. Aslında, masalların ana omurgasını oluşturan açık uçlu kılavuz masal, Rodari tarafından kaleme alınmış olup, 1.2.3. “son”lar, çocukların kendi hayal güçlerini ortaya koyarak oluşturdukları “son”lardır. Zira kitabın en sonunda, “Yazarın ‘son’ları “adlı bir başlık daha yer almaktadır. Burada yazar, çocuklar tarafından oluşturulan “son”ları eleştirel bir gözle ele alarak beğendiği, beğenmediği ya da eğitsel açıdan uygun bulmadığı “son”lara işaret ediyor. Bu yanıyla bakıldığında, özgürlükçü Rodari'nin pedagojiyi de elden bırakmadığını görüyoruz.

Rodari'nin çocuklara yönelik yazarlık biçimini, dünya görüşünü, parmak bastığı ana temaları, hepsi birbirinden zevkli uçuk kaçık fantezilerini, iletilerini, toplumsal yergilerini, belli başlı savlarını anlamak için, sadece *Telefon Öyküleri* kitabında yer alan kısa öyküleri okumak yeterli olacaktır. Örneğin; “Bilgi Şekeri” adlı öyküsündeki;

“Bih Gezegeni 'nde ders kitabı namına bir şey yoktu. Her çeşit bilgi, konsantre edilmiş meyve suları gibi, küçük şişeler içinde satılıyordu. Örneğin Tarih, nar şurubunu andıran kırmızı bir sıvıdan ibaretti. Coğrafya sıvısının rengi, nane likörüne benzer bir yeşildi. Dilbilgisi, maden suyu tadında renksiz bir sıvıydı...”

*Bu gezegende, sizinde tahmin edeceğiniz gibi, okula da gerek duyulmuyordu. Herkes, her şeyi kendi kendine öğreniyordu. Çocuklar her sabah, kendi yaş düzeylerine göre, bir bardak Tarih, bir iki çorba kaşığı Aritmetik veya bir iki yudum Fen Bilgisi almak zorundaydı...”*⁸ ifadelerinde, yazarın hem fantezi üretme yeteneğini, hem postmodern

7 age., Nisan, 2012.

8 *Telefon Öyküleri*, Harf Çocuk Edebiyatı Yayınları, 2006, s. 136.

çağa gönderme yapan bilimsellik vurgusunu, hem de çocuk dünyasının beklentilerine ışık tutan, onlara “keşke” dedirten gülmece unsurunu rahatlıkla görebiliyoruz.

“Gelecekte Bir Ülke” başlığını taşıyan öyküsünde ise Rodari, çocuklara sorunsuz bir dünya müjdeleyen bir fütürist gibidir:

“... Gelecek bir zamanda, yaşlı ve iyi kalpli bir ilkokul öğretmeni, öğrencilerini bir müzeye götürecektir. Bu müzede çocuklar, bir kral tacını, bir bekçi düdüğünü, velisi tarafından imzalanmış bir öğrenci karnesini, bir geç kâğıdını, el yazısıyla hazırlanmış bir müfettiş raporunu, bir hapishanenin demir parmaklığı ve buna benzer artık işe yaramayan bir yığın ıvır zıvrı görecekler.

...

Daha sonra çocuklar, camlı bir dolapta sergilenen birkaç damla gözyaşını ve yanındaki “Ağlamak” sözcüğünü görecekler ve öğretmeni soru yağmuruna tutacaklar:

“Öğretmenim AĞLAMAK ne demek?”

“Antik çağdan kalma bir mücevher mi?”

“Acaba Etrüsklere ait bir takı mı?”

Yaşlı öğretmen sorulara sabırla cevap vermeye çalışacak. Bu sözcüğün eski çağlarda çok sık kullanıldığını ve insana acı veren bir şey olduğunu söyleyecek. Sonra bu acının somut bir göstergesi olan gözyaşlarını (bu yaşlar büyük olasılıkla kocasından dayak yiyen bir kadına veya kimsesiz bir sokak çocuğuna ait olabilir) işaret edecek. Çocuklar yine meraklanacaklar:

“Ama öğretmenim bu sıradan bir su damlacığına benziyor.”

“Evet öyle görünüyor, ama insanı yakan, kavuran, acı veren bir su damlası.”

Saf bir çocuk;

“Kim bilir, belki de kullanmadan önce kaynatıyorlardı.” diye görüş bildirecek.

Neticede çocuklar ağlamanın ve gözyaşının ne olduğunu tam olarak anlayamayacaklar.”⁹

Yaşamının ikinci yarısını çocuklar için yazarak geçiren, onların özgür ve özgün birer birey olmaları için mücadele veren Rodari, *Telefon Öyküleri*’nin son öyküsünü geleceğin çocuklarından beklentisine ayırmıştır. Biz de bu yazımızı onun vasiyeti niteliğindeki “Evrensel Öykü” ile noktalayalım:

“Bir zamanlar yeryüzü bomboştu. Orayı yaşanabilir bir konuma sokmak için nice emekler harcandı. Nehirlerin üzerinden geçebilmek için köprüler yoktu. Dağlara tırmanmak için patikalar, keçi yolları yoktu. Bir yerde oturup gölgelenmek istediğinizde gölgelikli bir bank yoktu. Ne ayakkabı, ne de ayağımızı kardan yağmurdan koruyacak çizme vardı. Gözünüz bozulduğunda gözlük diye bir şey bulamazdınız. Futbol maçı düzenlemek için top yoktu. Ne ateş vardı ne de makarna pişirmek için tencere... Tencerenin olmaması dert değil; zaten makarna denen şey de yoktu. Yani sizin anlayacağınız, hiçbir şey yoktu. Yani sıfıra sıfır, elde var sıfır.

Peki, ne vardı yeryüzünde? Çalışmaya yarayan iki güçlü kol vardı. İşte o iki kol, en onulmaz dertlere çare buldu. Emek harcadı, evrensel uygarlığı kurdu. Buna rağmen, dertler ve ihtiyaçlar bitmedi. Yeryüzünde, düzeltilmesi gereken daha birçok yanlış var: Haydi artık kolları sıvayın. İnsanlık adına o işleri de sizler göreceksiniz.”¹⁰

9 age., s. 75.

10 age., s. 147.